

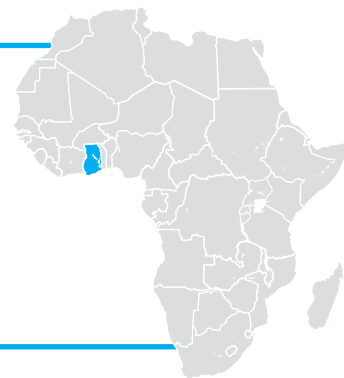
SCENARIUSZ 1

GHANA

Czym jest dla mnie wolność?

GHANA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Ghana – niewolnicza praca dzieci

Republika Ghany to prawie 30-milionowy kraj w Afryce Zachodniej. Mimo że Ghana od 1957 roku jest niepodległym państwem, nie wszyscy jej mieszkańcy są wolni.

Znajdujące się w Ghanie jezioro Wolta to jeden z największych sztucznych zbiorników na świecie. Zostało utworzone w 1965 roku i przyczyniło się do znacznego rozwoju rybołówstwa. Na terenach położonych wokół jeziora dzieci są wykorzystywane najczęściej do pracy przy łowieniu i oprawianiu ryb. Zdarza się, że z powodu biedy rodzice sprzedają nawet czteroletnie dzieci, które są zmuszane do niewolniczej pracy po kilkanaście godzin na dobę. Ich właściciele biją je i głodzą, dają im tylko jeden posiłek dziennie. Część dzieci ginie, wykonując zadania ponad swoje siły. Szacuje się, że w niewoli w rejonie jeziora Wolta może być nawet 20 tysięcy dzieci.

Według danych International Labour Organisation (ILO) na całym świecie żyje 40 milionów niewolników, a co czwarty z nich to dziecko. Nigdy w historii niewolnicy nie byli tak tani, jak dziś. W Ghanie cena za dziecko-niewolnika to zaledwie kilkadziesiąt dolarów.

Organizacja Partners in Community Development Programme – walka z niewolnictwem dzieci

Organizacja pozarządowa Partners in Community Development Programme (PACODEP) została założona w 2003 roku przez pochodzącego z Ghany George'a Achibre Seniora i ma na celu walkę z niewolnictwem dzieci w Ghanie. Pracownicy PACODEP przeprowadzają akcje uwalniania dzieci zmuszanych do pracy nad jeziorem Wolta. Do 2019 roku organizacji udało się oswozić już ponad 800 osób. Uratowane dzieci znajdują dom w zorganizowanej przez PACODEP Wiosce Życia (Village of Life), gdzie organizacja prowadzi szkoły dla swoich podopiecznych, zapewnia im opiekę medyczną oraz wyżywienie. W Wiosce Życia w 2019 roku mieszkało ponad 100 uwolnionych dzieci.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wspiera działania na rzecz uwalniania dzieci-niewolników zmuszanych do pracy nad jeziorem Wolta. Zgodnie z obowiązującymi przepisami pracownicy PACODEP rejestrują każde uratowane dziecko na policji. Potem przechodzi ono podstawowe badania w szpitalu. Każda sprawa zgłaszana jest do sądu. Dzięki temu PACODEP dostaje oficjalne pozwolenie na sprawowanie opieki nad dzieckiem.

W 2019 roku Kulczyk Foundation sfinansowała 20 akcji ratunkowych, a także zakup łodzi z silnikiem, która jest niezbędna do prowadzenia patroli na jeziorze Wolta. Fundacja pokrywa również roczny koszt utrzymania oraz rehabilitacji 20 uratowanych dzieci oraz przekazała środki na dokończenie pierwszego etapu budowy szkoły średniej (Senior High School) w Wiosce Życia.

Wolność – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Wolność jest wartością szczególnie ważną dla nastolatków. Gdy dorastają, często chcą być niezależne i stanowić same o sobie. Starają się to wyrazić na różne sposoby. Oczekują od dorosłych zaufania oraz dania im możliwości odnalezienia własnej tożsamości – indywidualności i odrębności.

Ten etap życia to pomost do dorosłości. Aby nastolatki mogły bezpiecznie przejść tę drogę, ważna jest współpraca rodzica i innych ważnych dorosłych. Jest to zadanie wymagające dużej dozy cierpliwości, spokojnej, obiektywnej konsekwencji oraz życzliwości i zaufania.

Tę sytuację dobrze oddaje metafora, w której dorośli są symbolizowani przez basen, w którym dzieci uczą się pływać, a woda jest wolnością, w której dzieci samodzielnie się zanurzają i odpływają od brzegu. Rodzice i inni ważni dorośli są stabilnymi ścianami, do których dzieci dopływają w każdej chwili, kiedy chcą wrócić, złapać oddech, aby potem znowu wypłynąć i trenować. Ściany muszą być stabilne, żeby wytrzymać wszystkie odejścia i powroty. Do dorosłych należy stworzenie bezpiecznej przestrzeni poprzez stawianie rozsądnych granic i konsekwentne informowanie, kiedy zasady zostały naruszone. Dorośli są też trybuną, z której dzieci usłyszą słowa wsparcia, zachęty i otuchy.

Badania wykazują, że dawanie nastolatkom już od początku etapu dorastania znacznego zakresu autonomii nie tylko poprawia ich samopoczucie i jakość relacji z rodzicami, ale przede wszystkim wpływa na rozwój ważnych kompetencji niezbędnych w samodzielnym, dorosłym życiu. Buduje w dzieciach dobrą samoocenę, zwiększa decyzyjność, poczucie wpływu na świat, empatię, uwrażliwia na potrzeby oraz emocje własne i innych.

Jest też ciemna strona wolności. Rozwój psychofizyczny nastolatka związany jest z bardzo gwałtownymi zmianami biologicznymi. Ciało rośnie, fizycznie dojrzewa, a emocje nie nadążają. Płaty czołowe mózgu, które są odpowiedzialne za racjonalne podejmowanie decyzji nie są jeszcze do końca rozwinięte, natomiast układ nagrody, który jest związany ze wsparciem emocjonalnym działań, jest w pełni ukształtowany. Powoduje to u dojrzewających młodych ludzi skłonność do zachowań nagłych, nieprzemyślanych, podejmowanych pod wpływem impulsu, presji grupy i bez zastanowienia się nad dalekoterminowymi skutkami. Oprócz płatów czołowych na zachowanie nastolatków wpływają również hormony. Za zmienne nastroje odpowiedzialne są skoki stężenia dopaminy. Pojawia się huśtawka nastrojów, a w jej efekcie nieakceptowalne zachowania, które wiążą się z konsekwencjami i koniecznością zmierzenia się z tym, co się zrobiło. Dziecko powinno dostać od dorosłego informację, dlaczego to zachowanie jest nieakceptowalne, aby następnym razem samo zdecydowało, że nie chce tego zachowania powtórzyć i uwzględniło tym samym w swoim postępowaniu inne osoby oraz ich uczucia. Nieskuteczność stosowania kar polega na tym, że powodują one, że dziecko będzie się bało bycia przyłapanym następnym razem i z lęku a nie w wyniku własnej decyzji posłucha się dorosłego. Jednak, gdy nadarzy się okazja, znowu spróbuje zrobić to samo, tylko będzie się starało lepiej ukryć swoje zachowanie. Stanowczość, konsekwencje, ale przede wszystkim życzliwość i budowanie relacji to elementy niezbędne do stworzenia dobrych warunków do doświadczania przez dzieci świadomej wolności oraz odpowiedzialności za własne decyzje.

Czym jest dla mnie wolność?

Zagadnienia kluczowe: wolność – granice wolności, prawa człowieka

Środki dydaktyczne: film, duży arkusz papieru, wydrukowana Konwencja o Prawach Dziecka (załącznik nr 1, [do pobrania online](#)), zdjęcia z karty pracy (załącznik nr 2), karta pracy – „Wachlarz wolności” (dla każdego ucznia).

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że pojęcie wolność można rozumieć na wiele sposobów, oraz że istnieją granice wolności osobistej.
- **CZUJĘ:** Uczeń potrafi określić uczucia, z którymi wiąże się dla niego wolność i rozumie, że ludzie w różny sposób definiują i rozumieją wolność.
- **POMAGAM:** Uczeń wyraża gotowość do reagowania w przypadku zauważenia ograniczenia wolności własnej lub innych osób.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Mali niewolnicy” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć **Dlaczego warto poruszyć ten temat** oraz **Wstęp geograficzno-problemowy**, w którym opisany został problem dzieci-niewolników w rejonie jeziora Wolta w Ghanie.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Czym jest wolność?

PRACA W PARACH, TWORZENIE MAPY MYŚLI

Wykorzystaj zdjęcia (załącznik nr 2) dołączone do scenariusza. Rozłóż je na stole lub na podłodze i poproś uczniów, aby każdy z nich wybrał to zdjęcie, które najbardziej kojarzy mu się z wolnością.

Zachęć uczniów, żeby dobrali się w pary i opowiedzieli sobie o tym, dlaczego wybrali daną fotografię.

Następnie zaproponuj, aby wspólnie cała klasa zastanowiła się, z czym się kojarzy słowo wolność. Poproś jednego z uczniów o zapisywanie podawanych skojarzeń lub symboli na tablicy, w ten sposób powstanie mapa myśli. Na jej podstawie stwórzcie wspólną definicję słowa wolność, którą potem w trakcie zajęć możecie rozwijać. Zapiszcie definicję na arkuszu papieru, który po zajęciach zawieście w widocznym miejscu w klasie.

Zwróć uwagę uczniów na to, że każdemu z nich wolność może kojarzyć się inaczej. Nie dla wszystkich również jej zakres będzie taki sam. Poproś, aby zastanowili się nad tym, co może wpływać na indywidualne postrzeganie wolności przez każdego człowieka. Porozmawiajcie o tym.

Efekt Domina. Mali niewolnicy

FILM, ROZMOWA

Powiedz uczniom, że w trakcie zajęć z cyklu „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności” będziecie się zastanawiali nad tym, czym jest wolność. Pomagać wam w tym będą fragmenty serialu dokumentalnego „Efekt Domina”, które pokazują historie ludzi z różnych stron świata. Teraz wspólnie obejrzyjecie kawałek odcinka z Ghany pt. „Mali niewolnicy”. Poproś uczniów, aby w trakcie seansu zastanowili się nad tym, jak w filmie została przedstawiona wolność.

Po projekcji zapytaj uczniów, jakie są ich przemyślenia, co zwróciło ich uwagę.

Pokieruj rozmową tak, aby uczniowie zauważyli zagadnienie przymusowej pracy. Powiedz, że gdy pracownicy PACODEP wprost nazwali przymusową pracę dzieci zniewoleniem, uświadomiło to rodzinie Erika, że ich działania były niezgodne z prawem.

Przypomnij, że wolność człowieka jest gwarantowana prawnie. Sytuacja dziecka jest specyficzna, bo jego wolność ma pewne ograniczenia ze względu na wiek. Poinformuj uczniów, że ich prawa są zapisane w Konwencji o Prawach Dziecka. Zachęć ich, aby po zajęciach zapoznali się z tym dokumentem – możesz rozdać im wydrukowane kopie lub mogą ją znaleźć w Internecie. Poinformuj, że jeśli po lekturze Konwencji, będą mieli pytania lub przemyślenia, to możecie o nich porozmawiać w klasie.

Kopię Konwencji zawieś w sali, aby można się było do niej odnosić podczas kolejnych zajęć o wolności.

Jakie są przestrzenie wolności?

PRACA W GRUPACH

Podziel uczniów na 4–5-osobowe grupy, które bazując na stworzonej na początku zajęć mapie myśli, opracują jedno z dwóch zagadnień:

- Jakie szanse daje nam wolność?
- Jakie wyzwania niesie ze sobą wolność?

Jeśli w klasie kilka grup będzie opracowywało ten sam problem, zaproponuj, żeby wspólnie przedyskutowały swoje ustalenia, co powinno zająć ok. 5 minut. Następnie poproś reprezentantów zespołów o przedstawienie wyników ich pracy.

Porozmawiaj z uczniami o tym, jakie szanse i jakie wyzwania wymienili. Czego jest więcej? Czy są w jakiś sposób ze sobą powiązane?

ZADANIE DLA STARSZEJ GRUPY WIEKOWEJ

Kto dba o nasze prawo do wolności?

PRACA WŁASNA, PRACA W GRUPACH, DYSKUSJA

Zadaj uczniom pytanie, jakie znają organizacje walczące o respektowanie prawa człowieka do wolności. Czy uczestniczyli kiedyś w akcjach społecznych? Jeśli uczniowie odpowiedzą twierdząco, poproś ich, aby podzielili

się swoimi doświadczeniami. Jeśli przecząco, podziel ich na 4–5-osobowe grupy i zaproponuj, żeby przypomnieli sobie lub poszukali w Internecie informacji o kampaniach społecznych dotyczących praw człowieka zainicjowanych przez różne organizacje i wybrali tę, w której działania chcieliby się zaangażować. Niech przygotują na kolejne zajęcia materiały zachęcające koleżanki i kolegów do włączeni się w działania tej właśnie organizacji. W realizacji tego zadania mogą pomóc pytania:

- Czym zajmuje się wybrana organizacja?
- Które jej działania wydają się wam szczególnie ciekawe, a które nietrafione? Uzasadnijcie swoją opinię.
- W jakie działania tej organizacji chętnie byście się włączyli? Dlaczego?

Na kolejnych zajęciach porozmawiaj z uczniami na temat tego, co przygotowali.

Tworzymy wachlarz wolności – Wolność

PRACA INDYWIDUALNA, AUTOREFLEKSJA

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję się wolni? Rozdaj im wachlarze wolności. Następnie zaproponuj, by określili w skali od 0–10 poziom własnej wolności i zamalowali odpowiedni kawałek skrzydła wachlarza. Poinformuj uczniów, że z wachlarza będziecie korzystali na każdej lekcji cyklu, dlatego warto, aby zadbali o czytelność nanoszonych na nim oznaczeń.

*Wolność jest prawem człowieka.
Korzystajmy z niej mądrze*

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Porozmawiaj z uczniami na temat tego, jak postrzegają swoją wolność, jak z niej korzystają, jakie są według nich jej słuszne lub niesłuszne ograniczenia.

Pozwól im mówić swobodnie, zadawaj pytania pogłębiające, nie oceniaj.

Zwróć uwagę uczniów na to, że wolność jest prawem człowieka, które powinno nam dawać wiele możliwości, np. wyboru pracy, którą chcemy wykonywać, edukacji, ale też posiadania i wypowiedzenia własnego zdania na jakiś temat. Wiąże się jednak również z pewnymi wyzwaniem, odpowiedzialnością za swoje decyzje, czynnikami zewnętrznymi (takimi jak kwestie ekonomiczne, np. gdy brak środków uniemożliwia dalszą edukację) i wewnętrznymi (jak chociażby świadomość i umiejętność korzystania z przysługujących nam praw) (**WIEM**).

Powiedz uczniom, że na dzisiejszych zajęciach mieli okazję zobaczyć i poczuć, jak może wyglądać życie osób pozbawionych wolności na podstawowym poziomie (**CZUJĘ**).

Zwróć uwagę uczniów na to, że prawo człowieka do wolności jest łamane nie tylko w Ghanie, lecz także w Europie, dlatego ważne jest, aby wiedzieć, że są instytucje, które dbają o przestrzeganie praw człowieka (np. Rada Praw Człowieka ONZ, Europejski Trybunał Praw Człowieka) i organizacje, które zajmują tym problemem (np. Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Human Rights Watch). W Polsce to m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka. Zachęć uczniów do stworzenia listy miejsc, w których można prosić o pomoc w przypadku, gdy czyjeś prawa są łamane. Wywieście ją w miejscu dostępnym dla wszystkich uczniów, np. na stronie internetowej szkoły (**POMAGAM**).

I DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

W ramach godzin wychowawczych będziemy realizować cykl zajęć poświęcony tematowi wolności „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności” przygotowany przez Kulczyk Foundation. To naturalne, że dzieci nieustannie badają i próbują określić granice swojej wolności, a okres dojrzewania szczególnie ten proces pogłębia. Dlatego chciałabym/chciałbym zachęcić Państwa do włączenia się do dyskusji o tej ważnej dla nas wszystkich kwestii. W tym celu, po każdych zrealizowanych zajęciach, będę przysyłać Państwu pakiet materiałów złożony z przygotowanego przez doświadczoną psychoterapeutę krótkiego tekstu o tym, dlaczego warto poruszyć wspomniany temat, oraz propozycji aktywności, z których możecie skorzystać. Mam nadzieję, że pomoże to Państwu w podjęciu ważnych dla Was i Waszego dziecka rozmów.

Na pierwszych zajęciach poruszaliśmy temat: *Czym jest wolność?*

Propozycje aktywności:

- Porozmawiaj z dzieckiem o tym, czym dla Niego i dla Ciebie jest wolność. Słuchaj uważnie, nie naciskaj. Nawet jeśli przy pierwszym podejściu nie uda Wam się otwarcie porozmawiać, nie zrażaj się i spróbuj wrócić do tematu przy innej okazji.
- Opowiedz dziecku o tym, kiedy Ty jako nastolatka/nastolatek poczułaś/poczułeś się wolna/wolny. Co to była za sytuacja i jak się wtedy czułaś/czułeś?
- Omówcie ograniczenia wolności, które są dla Was trudne – u dziecka w szkole, u Ciebie w pracy.
- Porozmawiajcie o tym, czy zakres wolności w Waszych relacjach jest satysfakcjonujący. Jeśli okaże się, że nie, to zastanówcie się, czy możecie go zmienić i na jakich zasadach. Ustal z dzieckiem kilka najważniejszych zasad, które chcecie wprowadzić w domu, wyjaśnij ich cel i ustalcie konsekwencje, jakie dziecko odczuje, gdy nie będzie ich przestrzegać.
- Przypomnij sobie i opowiedz dziecku o sytuacji, w której będąc w jego wieku, poniosłaś/poniosłeś konsekwencje, które odebrałaś/odebrałeś jako sprawiedliwe i pod wpływem których postanowiłaś/postanowiłeś nie powtarzać kolejny raz złego zachowania.
- Zapytaj dziecko, jakim człowiekiem chciało by być. Postaw je przed wyzwaniem, aby miało możliwość ćwiczyć podejmowanie samodzielnie przemyślanych decyzji.